

300 ljet P. Lovre Bogović

Velikoborištovski franjevac valja kot jedan od najvažnijih autorov gradišćanskohrvatske literature. Njegova Hiža zlata broji med najpopularnije knjige. On je izdao i druge publikacije, kod već kih njegovo autorstvo nije potvrđeno.

Kad je govor o našoj gradišćanskohrvatskoj literaturi i o njihovim predstavnicima, onda nam čuda puti ne stoje toliko pouzdanih izvora na raspolaganje. Čuda puti se pak u sekundarnoj literaturi najđu i netočni, da još i krivi podatki, ki su se svenek dalje tradirali.

Isto tako je i kod p. Lovre Bogovića, kade su se do pred nekolikimi ljeti širili dva krivi datumi o njegovom rodjenju. Naš zaslužni prelat i kanonik Martin Meršić ima u svojem izvrsnom djelu *Znameniti i zaslužni Gradišćanski Hrvati* kao rodni datum 30. juli 1719. Na ti dan je zaista rođen jedan Lovre Bogović od starijih Ivana i Magdalene. Ali p. Lovre krsno ime je bilo Jure. File Szedenik u svojem djelu *Naši pišci i naša književnost* (1912.) kao i Szinyei József *Magyar irók élete és munkái*, u svojem monumentalnom djelu u 14 sveski, imaju 1721. ljetu. Ali stoprv pred 45 ljeti je p. Michael Weiss, franjevac i povjesničar franjevačke Marijanske provincije javnosti iz originalnih izvora posvidočio, da je krsno ime p. Lovre: Jure. Ali i p. Michael je još preuzeo krivi datum rodjenja, naime 1721. ljetu. Zbog povijesne vjerodostojnosti se ali mora na ove činjenice pokazati.

P. Lovre Bogović se je ali rodio 22. marca 1723., ada pred 300 ljeti u Velikom Borištofu, u cinkinom stanu. Njegovi stariji su bili Jandre i Ana Bogović, to je pred 9 generacijama sadašnjih stanovnika cinkinoga stana.

S 19 ljeti stupi mladi Jure Bogović u red franjevcev marijanske provincije 19.11.1742. ljeta u Svetoj Katarini, današnjoj Slovačkoj, onda još sjevernoj Ugarskoj u požonskom komitatu. Točno na dan ljeta kaš-

nje, 19.11.1743. ljeta položi zagovor (profes) u redu i je dvi ljeta kašnje, 28.10.1745. ljeta zaređen za dijakona u Požonu, a u dođućem ljetu, 1746. je zaređen za duhovnika, do sada nam još nije poznato, kade. Tim je p. Lovre 25. duhovnik, ki su nam do sada poznati rodjeni Velikoborištovci.

Skoro u isto vrijeme, naime u 1. polovici 18. stoljeća, su još tri rodjeni Velikoborištovci stupili u red franjevcev Marijanske provincije, naime: p. Onofrius (Jandre) Binting, p. Kalist (Mihovil) Perušić i p. Filemon (Pavao) Zvonarić. Dvi generacije kašnje je još samo jedan rođen Velikoborištovac stupio u red franjevcev, naime p. Sebastijan (Mihovil) Sučić iz čičmarovoga stana. On je bio zadnji rođen franjevac iz Velikoga Borištova.

Služba i djelovanje redovnikov-franjevcev za ljude

Izvan dužnosti u samom kloštru, kao regula, konstitucije i dnevni red, su imali redovnici kao jedna zajednica, ka je opskrbljavala i Brig kalvarije u Željeznu i dužnost na zvana. Imali su svoju vlašću kloštarsku crikvu, najprije milosnu kapelu sv. Apolonije za opskrbljavati, jer oko Željezanskoga Briga je friško nastalo naselje i za ove vjernike im je bila naložena skrb.

A hodočasniiki su sve već dohadjali u ovo svetišće u procesiji, ke su redovnici primili i im opet dali zbogom. Čuda od njih, naime hodočasnikov, je pri ovoj prilici primilo i sakrament sv. spovidi i svete pričesti.

Kako piše franjevac p. Eugen Kósa se je ov broj u jednom ljetu kretao oko 100.000. Vršili su i vrlo važnu službu prodikovanja. Imali su hrvatske i niške prodikače a na ove prodike

se je bilo triba i točno pripraviti, to znači svaku prodiku i rukom napisati.

U Željeznu se je u kaštelu prodikovalo na niškom jeziku a u crikvi na brigu po nišku i po hrvatsku. Po hrvatsku se je još prodikovalo na petke u misecu marcu, na svetak sv. Antona (13. juni), na Porcijunkulu (2. augusta) i na svetak sv. Franje (4. oktobra). Dakle i uz sastavljanje molitvenikov, bogati penzum duhovnoga a sigurno i tjelovnoga djela.

Štacije duhovnika

Kao spovidnik, prodikač i ispomagatelj u različni fara je p. Lovre služio u kloštru u Novom Gradu (1749.-53., 1755.-59., 1760.-61., 1767.-71. i 1778.-89.), u Željeznu na Brigu (1753.-55., 1772. i 1778.). Bio je ali i administrator fare Santaleka (1756.), pomaže u dolnjopuljanskoj fari (1763.) a kroz jedno ljetu je i kapelan u Koljnofu (1772.-73.) a jedno vrijeme je i u kloštru u Keszthelyu (1778.).

Od Božić 1788. do svoje smrti 12. januara 1789. je ispomagao kod cistercitov u St. Gotthardu, kade je po kratkom i teškom betegu preminuo a jedan dan kašnje je onde i pokopan od novogradskoga gvardijana p. Jakova Meršića, rodom iz Frakanave. P. Lovre Bogović je preminuo u 66. ljetu svoje starosti, kako to točno piše u mrtvačkoj knjigi St. Gottharda.

Prilikom 200. obljetnice njegove smrti se je 2. aprila 1989. održao simpozij o p. Lovri a tom prilikom je izašla i brošura u koj su se naši znanstveniki dr. Feliks Tobler, dr. Nikola Benčić i direktor Feliks Vančić bavili književnim djelom p. Lovre Bogovića.

Istom prilikom mu je otkrivena i spomen-ploča na starom faro-

fu. Izvan jur zgora spomenutih znanstvenikov su se s p. Lovrom bavili i sveučilišni profesor dr. László Hadrovics u svojoj opširnoj publikaciji *Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert* (1974.) a u zborniku *Kačiću*, ki ishadj u Splitu se je naš zaslužni nadzornik Štefan Zvonarić 1982. ljeta bavio u članku *Fra Lovrijenac Bogović (1719.-1789.) – Znameniti gradišćanski franjevac*. Naravno da je p. Lovri Bogoviću poklonio časno mjesto akademik dr. Nikola Benčić u svojem monumentalnom djelu *Književnost gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921.*, Zagreb (1998.). U ovoj vezi je vridno spomenuti i Stjepana Krpana ki se u svoji *Gradišćanski portreti* (1988.) isto bavi s p. Lovrom Bogovićem.

U gradišćanskohrvatskoj književnosti zauzima p. Lovre Bogović zlato mjesto s njegovim, danas jur klasičnim molitvenikom, ki je 1754. u Šopronu tiskan, naime *Hiža zlata*, ka je za vrijeme života p. Lovre najmanje 4 pute izdana (1754.,

Hiša zlata.

Z-MARLYIVIM TRUDÓM,
Z-VELIKUM SZKERBLYUM UZIDANA,
PRI SZ. BRIGU KALVARIE

OD
P. Laurencziussa Bogovisca
Marianszke Prov. Réda sz. Fer. Szer. Ned. Hor. Prod.

BLASENOJ

DIVICZI MARIJ
SELEZANSZKOJ

Offravana ter
SZ. OT CZU SZERAFINSZKOMU

Preporucsena
ZA OBATRENVE PÓBOSNOGA HORVATZKOGA NARÓDA
va koj sze nabajaju izibrane

MOLITVE, OFFICZUUMI,
LITANIE, BLATINSZTVO,
BLAGOSZLOVI, KRISNI PUT,
EGÓBNE

J A C S K E,
ZERCZALO K-SZ. SZPOVIDI

Cum permissu Superiorum.

SOPRON,
Stampana pri Samuelu Lenecu 1848.

1755., 1772. i 1778.) a po njegovoj smrti je još 11 puta (1813., 1820., 1822., 1832., 1836., 1843., 1846., 1847., 1848., 1864. i 1869.) izdana.

Prisički farnik Jožef Ficko ju je pak od 1829. izdavao pod *Nova hiža zlata*, ka je pak ukupno u 17 izdanji, ali i pod *Novo hiža zlata* izašla. Hiža zlata je uopće do sada poznata deveta gradišćanskohrvatska knjiga do 1754. ljeta.

Jedini do sada poznati primjerak ovoga prvoga izdanja je očuvan u sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti. U predgovoru molitvenika je naznačeno, da se je pojavio u nakladi od 1.500 eksemplarov. Računamo ju kao najpopularniju knjigu onda zapadnougarskih Hrvata.

Hiža zlata kot zrcalo barokne duhovnosti

Hiža zlata je tipična nabožna barokna knjiga, stoji u službi izgradnje poštovanja blažene divice Marije, ko stoji u središću barokne duhovnosti, a to je u Željeznu na Brigu, u Svetici za Jezerom, Lovreti, Marijanki, Celji i Malom Celji (Cell-dömölk).

Sam naslov knjige je zet iz najstarije litanije, naime Lovrentanske u slavlju nebeske kraljice, Majke Božje, Marije. Vas molitvenik stoji u službi Marije, kao posrednice izmed ove suzne doline, to je zemlje, i neba.

Marija je nebeska vrata a molitvenik je štiga za štigom, škale u nebo. U molitveniku najdemo već od 100 ukrasnih nazivov za Majku Božju Mariju.

Uzroke, najam i cilj Hiže zlata najbolje ali opiše sam autor p. Lovre Bogović u svojem predgovoru k horvaczkomu narodu, ki glasi ovako:

NA prošnyu tvoju moj dragi Narod! Szamti knigu nóvu: po jimenu Zlatu Hižu: z-velikim trudóm, y zkerblyum na tvoje dušno obatrene, y vechu pobosnósz uzidal, ar szam z-poznal prebivajuchi pri Sz. Brigu Kalvarie, da zeje na moje opominanye nikuliko ti zuch va ha znoviti horvatczki nauk

zalyubilo: zato szamtidal ovi véliki knig va lipom papiru Stampati jedno ti zuche, y pét ztov. Ni tarmanye ako ku grisku va zlóva naides moi véni stavacz! necini meni krivicze, nego onim ki zlóve ulagaju, tako méne zpricsajuch reczi jlinati za jimati, szitló zti za zvitlo zti, zvoritél, y tako dalye, ali

Crikva na Brigu 1908. ljeta. / Izvor: Naklada Pinter, Željezno

vérujem prig vére neches csa náiti, ako ze pak komu nebi vidila ova Zlata Hisa, tako neka zaki po zvojoj vólvi zebi zida, ar znam dobro: dabi tuliko zidarov bilo kod ogovorlivczev, tako nebi knige horvatczke jimale broja, ké zu vindar rétko pošizijane, niti nebi imali stampari zlvóv, ké ze vindar malo bru ziju z horvatczkom stampom: zato moi ucsni ogovorlyivacz, y haznoviti nenavidnik! poka i pervlye meni tvoi trud, y zkerb. szili csa na zvitlo dal? ali kócs tvoje pero utrudil lampom, pak ze onda ztoper nad ovum Hisum Zlatom fantui, y nyu z-jezikom ruši: ali vérujem da ova Zlata Hisa tebi, y meni na veliko obatrene bude: ar ze dic i z-lipimi moli tvarni. Officziumi Szakorjacskimi, Litaniami, z-Blago zlovi, z-Bratin ztvom horvatczkim Sz Ferencza Szerafin zkgoga, kó zamti ovó léto z-hodil, plemenitó podignul, y zacsel: dic i ze chu rechi ova Zlata Hisa z-Krisnim putóm J. K. z-jacskami, z-Kerschanzkim naukom, y-zerczalom k z. zpovidi. Uztanoviti ze jedno malo va ovu Zlatu Hižu, ches zlatkóchu Duhovnu z-manom

z kupa uzivati. Ki na vechu zlsbu preporucsen o ztajem; tebi naznanye dajuch da zeje pri Sz. Brigu Kalvarie Bratin ztvo zacselo horvat. Y da ze der i po ze Nedilye, zsvétke, y pétke Marcziu sa Horvatczka prodika va czrikvi B. y precsudné D. Marie Maike Selézan zke. Tvoi véni z luga. Blažene divice.

kroatischen Volksseele. Auf echter Religiosität bauend und aus ihr schöpfend blieb Bogovics höchst volksmäßig und im Volk ganz und gar verwurzelt.

Hiža zlata je bila naminjena Bratinstvu Horvatskoga Naroda. Od 1754. je u Željeznu nan Brigu postojalo ovo Bratinstvo, Gürtelbruderschaft des hl. Franziskus ili Congregatio Sancti Patri Francisci. Tanačtvo provincije je u naznačenom ljetu odredilo: In Monte Calvariae erigatur Congregatio Sancti Patri Francisci pro natione croatica. 24 ljeta kasnije je bilo u Željeznu i okolici jur 4.000 članov ovoga Bratinstva, čiji je prvi direktor bio naš p. Lovre Bogović. U Novom Gradu je Bratinstvo osnovao p. Godefrid Palković, franjevac rodnom iz Celindofa.

Tim se je osnovala prva organizacija vjerska, med današnjimi gradišćanskimi Hrvati i je tim počeo nabožni narodni pokret. Člani Bratinstva su se redovito sastajali, molili i jačili su na diku Majke Božje, produbljavali su se vjerski sadržaji, a to sve u hrvatskom jeziku, u duhu hrvatske pobožnosti ali u odredenom vjerskom smjeru. A to su izvanredne zasluge p. Bogovića, p. Palkovića i p. Jeremije Šostarića, rođenoga iz Maloga Borištofa.

Bratinstvo ali nije 3. Red sv. Franje, ki je ali imao svoje si-dišće u Željeznu u kloštru sv. Mihovila, u nutarnjem djelu varoša, uz crikvu sv. Mihovila, a oni, ki su kanili stupit u 3. Red, nje nisu samo zapisali, nego i oblikli.

S jur spomenutim p. Godefridom Palkovićem je p. Lovre Bogović izdao *Duhovni vertlyacz z trimi rosiczami* va Novom Gradu od Duhovnih Szinov Reda svetoga Ferencza nankincsen, Sopron 1753.

Kasnija izdanja ovoga molitvenika nam već nisu poznata. Ov molitvenik je skoro identičan s Hižom zlatom, koj je Duhovni vertlyacz služio kao pelda/primjer.

PL.B.R.Sz.F.H.N.Py.P.D.Bra.Horv I onda 14 slov, kratic, ki se moru ovako razvezat: *Pater Laurentius Bogovics Reda Svetoga Ferencza Horvatski Nediljni Prodikač i Pater Društva Bratinstva Horvatskoga.*

Hiža zlata sadržava sva klasična djela jednoga molitvenika a ima tri djele: I. molitve, II. pjesme (jačke) i III. Nauk kršćanski. Unutar toga prikazanje (aldovanje k blaženoj divici Mariji Željezanskoj).

Dalje slijedi kalendar, uputi u kršćansku praksu, kanjanje svecem, oficiji (molitve) i litanije. U molitveniku najdemo 91 jačku i dodatno *Tantum ergo* za blagoslove, procesije. Starija izdanja sadržavaju i sažet katekizam, poučavanje u vjeri.

Hiža zlata „diše“ identično kot narod

Naš pokojni dr. Jandre Karall veli ili piše o Hiži zlatoj u svojoj disertaciji *Das religiöse Schrifttum der heute burgenländischen Kroaten bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts: Der große Vorteil dieses Buches war, dass seine „Atmung“ identisch war mit der Atmung der*